

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Tomáše Lichovníka, soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka ve věci ústavní stížnosti stěžovatelů 1) **PaedDr. I. K.**, 2) **Mgr. P. L. K.**, 3) **V. L.**, 4) **M. L.**, a 5) **J. L.**, zastoupených JUDr. Janem Kučerou, advokátem advokátní kanceláře Jan Kučera, advokátní kancelář s.r.o., se sídlem Římská 104/14, 120 00 Praha 2, směřující proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. dubna 2016, č. j. Nt 406/2016-532, a proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. dubna 2016, č. j. 10 To 188/2016-536, za účasti Krajského soudu v Praze, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 19. dubna 2016 č. j. Nt 406/2016-532 a usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 19. dubna 2016 č. j. 10 To 188/2016-536 bylo porušeno právo stěžovatelů na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení předmětu řízení a průběh předchozího řízení před Ústavním soudem

1. Stěžovatelé svou společnou ústavní stížností, splňující všechny procesní předpoklady dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), brojili proti ve výroku I. uvedeným usnesením Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) a navrhli jejich zrušení, neboť jejich vydáním mělo dojít k porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatelů dle čl. 36 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Stěžovatelé spojili se svou ústavní stížností návrh na zrušení ustanovení § 61 odst. 1 věta první zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“) a ustanovení § 143 odst. 1 trestního řádu v rozsahu slova „tří“ (dále též jen „napadená ustanovení“). Senát Ústavního soudu usnesením sp. zn. I. ÚS 2084/16 ze dne 13. 9. 2016 postoupil návrh stěžovatelů na zrušení napadených ustanovení plénu a současně přerušil řízení do doby, než plénum Ústavního soudu o tomto návrhu rozhodne. O tomto návrhu rozhodl Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (345/2017 Sb.) tak, že jej zamítl.

3. Usnesením Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2084/16 ze dne 19. 9. 2017 rozhodl Ústavní soud, že v řízení o ústavní stížnosti stěžovatelů se pokračuje.

II. Rekapitulace skutkového stavu a řízení před obecnými soudy

4. Stěžovatelé vystupovali v řízení před obecnými soudy jako poškození v trestním řízení, kteří se připojili se svými nároky na náhradu škody a nemajetkové újmy do tzv. adhezního řízení. Trestní stíhání bylo vedeno pro podezření ze spáchání trestného činu usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 odst. 1, 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, proti řidiči motorového vozidla, který při dopravní nehodě dne 18. 12. 2014 usmrtil blízkou příbuznou poškozených. Toto trestní stíhání skončilo pravomocným odsouzením řidiče pro tento trestný čin.

5. V průběhu tohoto trestního řízení podali poškození návrh na přiznání náhrady nákladů řízení potřebných k účelnému uplatnění svých nároků na náhradu škody a nemajetkové újmy, a to stěžovateli 1) ve výši 214.348,12 Kč, stěžovatelce 2) ve výši 210.398,68 Kč, stěžovateli 3) ve výši 91.915,48 Kč, stěžovatelce 4) ve výši 59.003,48 Kč a stěžovateli 5) ve výši 91.915,48 Kč. Celkem žádal právní zástupce stěžovatelů náhradu nákladů za šestnáct úkonů právní služby, mezi nimiž byly mimo jiné i návrh na zajištění důkazu, účast při výslechu obviněného v přípravném řízení či účast při ohledání vozidel.

6. Okresní soud v Kladně rozhodl svým usnesením č. j. 6 T 22/2015-507 ze dne 16. 3. 2016 tak, že stěžovateli 1) přiznal částku ve výši 141.702 Kč, stěžovatelce 2) ve výši 152.737,- Kč, stěžovateli 3) ve výši 48.192,- Kč, stěžovateli 5) ve výši 48.192,- Kč a stěžovatelce 4) nepřiznal na náhradě nákladů ničeho.

7. Stěžovatelé chtěli proti tomuto usnesení podat stížnost, nicméně jejich zmocněnec ze zdravotních důvodů zmeškal třídní lhůtu k jejímu podání, přičemž hned den po jejím uplynutí zaslal soudu jménem stěžovatelů stížnost proti shora uvedenému usnesení Okresního soudu v Kladně, lékařskou zprávu a rovněž žádost o navrácení lhůty dle ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu.

8. Krajský soud o žádosti o navrácení lhůty stěžovatelů rozhodl svým v záhlaví specifikovaným usnesením pod č. j. Nt 46/2016-532 tak, že navrácení lhůty nepovolil. Toto rozhodnutí odůvodnil tím, že stěžovatelé nejsou ve smyslu ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu oprávněnými subjekty k podání žádosti o navrácení lhůty, neboť toto ustanovení přiznává právo žádat o navrácení lhůty toliko obviněnému a jeho obhájci. Následně proto krajský soud rozhodl i o vlastní stížnosti svým v záhlaví specifikovaným usnesením pod č. j. 10 To 188/2016-536 tak, že ji dle ustanovení § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítl jako opožděnou. Krajský soud v tomto zamítavém usnesení pouze konstatoval, že stížnost proti usnesení Okresního soudu v Kladně byla podána po uplynutí zákonné třídní lhůty a výslovně uvedl, že napadené usnesení Okresního soudu v Kladně nemohl meritorně přezkoumat. Odkázal přitom na své v záhlaví specifikované usnesení pod č. j. Nt 46/2016-532 a v něm uvedené důvody, proč nemohl vyhovět žádosti o navrácení lhůty. Jelikož další řádný ani mimořádný opravný prostředek proti napadeným usnesením krajského soudu stěžovatelům právní řád nepřiznává, obrátili se na Ústavní soud s ústavní stížností.

III. Argumentace stěžovatelů a další vyjádření účastníků řízení

9. Stěžovatelé porušení svých ústavně zaručených základních práv spatřovali zejména ve skutečnosti, že právní řád jim neposkytuje možnost žádat o navrácení lhůty

dle ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu, neboť toto právo přiznává toliko obviněnému a jeho obhájci. Stěžovatelé to považovali za projev ústavně reprobované nerovnosti a zdůraznili, že byt' je v tzv. adhezním řízení postupováno podle předpisů trestního práva procesního, nelze v něm odhlédnout od soukromoprávní povahy sporu mezi poškozeným a obviněným o nárok, vyplývající ze soukromého práva. Podle stěžovatelů je právě s touto povahou neslučitelné, pokud je právo žádat o navrácení lhůty přiznáno pouze jedné ze stran takto nazíraného sporu.

10. Stěžovatelé rovněž v této souvislosti poukazují na skutečnost, že náhrada nákladů trestního řízení může být poškozenému přiznána výlučně postupem dle ustanovení § 154 trestního řádu, a tedy nelze se jí domoci jinak tak, jak je to běžné např. ohledně nároku na náhradu škody či nemajetkové újmy v rozsahu, v němž trestní soud poškozeného odkáže na řízení ve věcech občanskoprávních. Napadenými rozhodnutími krajského soudu tak byla stěžovatelům definitivně odňata možnost se náhrady nákladů poškozených v trestním řízení domáhat.

11. Stěžovatelé dále spatřují protiústavnost napadených rozhodnutí v délce lhůty k podání stížnosti, kterou považují za příliš krátkou. Dle názoru stěžovatelů není pro třídní délku lhůty k podání stížnosti dle ustanovení § 143 trestního řádu žádná racionální opodstatnění a tato je disproporční vzhledem k významu usnesení, proti nimž je stížnost přípustná. Stěžovatelé zdůraznili, že stížnost se netýká jen poškozeného, ale že v řadě případů slouží k ochraně práv a svobod obviněného před těmi nejintenzivnějšími zásahy do jeho práv. V tomto ohledu odkazují např. na stížnost proti usnesení o vzetí do vazby.

12. Stěžovatelé rovněž uvedli, že jsou si vědomi, že otázky náhrady nákladů řízení zpravidla postrádají ústavně právní dimenzi, poukazují však na to, že jejich případ tuto dimenzi má vzhledem k tomu, že krajský soud jejich stížnost v důsledku kombinace příliš krátké lhůty a nerovnosti mezi účastníky řízení vůbec věcně nepřezkoumával.

13. Ústavní soud si vyžádal vyjádření krajského soudu. Ten uvedl, že i při vědomí závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 konstatoval, že oběma jeho napadenými rozhodnutími bylo rozhodnuto v souladu s ustanovením § 61 odst. 1 trestního řádu, a proto musela být stížnost stěžovatelů zamítnuta jako opožděně podaná podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Vzhledem k tomu, že krajský soud nezpochybnil ani závěry nálezu pod sp. zn. Pl. ÚS 32/16, ani neuvedl nad rámec odůvodnění svých napadených rozhodnutí žádnou argumentaci, s níž se stěžovatelé nemohli vypořádat již ve své ústavní stížnosti, nepovažoval Ústavní soud za nutné zaslat vyjádření krajského soudu stěžovatelům k dalšímu vyjádření.

IV. Posouzení Ústavním soudem

14. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu veřejné moci a rozdělení úkolů a jim odpovídajícím práv a povinností jejích orgánů, jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vystříhat

svévole a bedlivě dbát mezi svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů.

15. Vady, vytýkané stěžovateli, jsou způsobilé porušit jejich právo na přístup k soudu, jakož i právo na rovnost v řízení. Skutečnost, že mezi dvěma subjekty trestního řízení, které jsou jednotlivci, požívající ochrany svých základních ústavně zaručených práv a svobod a které mají shodně kvalifikované postavení strany trestního řízení, je rozdíl spočívající v obecné přípustnosti využití institutu navrácení lhůty jen jednou z těchto stran, odůvodňuje meritorní přezkum ústavní stížnosti. Proto ji Ústavní soud neodmítl jako zjevně neopodstatněnou a proto rovněž nejprve řízení přerušil k rozhodnutí o připojeném návrhu na zrušení napadených ustanovení.

16. Svým nálezem sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (345/2017 Sb.) Ústavní soud návrh stěžovatelů na zrušení napadených usnesení zamítl. Ústavní soud v tomto nálezu dospěl k závěru (body 42. až 56.), že přiznání práva žádat o navrácení lhůty toliko obviněnému a jeho obhájci není porušením rovnosti účastníků řízení zaručené čl. 37 odst. 3 Listiny, neboť postavení poškozeného a obviněného nejsou srovnatelná. Ústavní soud však v tomto nálezu dospěl rovněž k závěru, že napadené ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu porušuje právo poškozeného v trestním řízení na přístup k soudu, jestliže podáním stížnosti uplatňuje právo, které nemůže uplatnit jinak, než v trestním řízení. Ústavní soud k tomu odkazuje na body 68. až 82. výše specifikovaného nálezu.

17. Přesto Ústavní soud neshledal důvod ke zrušení napadeného ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu, neboť je lze ústavně-konformně interpretovat *per analogiam* i ve prospěch poškozeného, uplatňuje-li tento právo, jež nemůže uplatnit jinak, než v trestním řízení. Konečně v bodě 97. tohoto nálezu pak Ústavní soud vyslovil následující závazný právní názor: *„Zmeškal-li poškozený či jeho zmocněnec z důležitých důvodů lhůtu k podání opravného prostředku, jímž uplatňuje právo, které nelze uplatnit jinak, než v trestním řízení, má právo na navrácení lhůty dle § 61 odst. 1 trestního řádu obdobně jako v případě žádosti obviněného a jeho obhájce.“*

18. Protiústavnost naopak Ústavní soud neshledal co do třídenní délky lhůty k podání stížnosti (srov. bod 90. až 96. odkazovaného nálezu).

V. Dopady nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 na nynější případ

19. Stěžovatelé nevytýkali krajskému soudu jiné pochybení, než aplikaci ustanovení právního předpisu, které považovali za protiústavní. V napadených usneseních krajský soud analogickou interpretaci ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu nezvažoval, stejně jako možnou protiústavnost napadených ustanovení, neboť neinicioval řízení před Ústavním soudem dle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu na základě čl. 95 odst. 2 Ústavy. Logicky proto rozhodl tak, že navrácení lhůty stěžovatelů k podání stížnosti proti usnesení o uložení povinnosti obviněnému nahradit náklady řízení stěžovatelům jakožto poškozeným nepovolil. Tuto skutečnost potvrdil krajský soud i ve svém vyjádření v tomto řízení o ústavní stížnosti.

20. Jak vyplývá z obsahu napadených ustanovení, krajský soud se tedy jak žádostí o navrácení lhůty, tak stížností samotnou, po věcné stránce nezabýval, neboť měl za to, že tomu brání zákonná právní úprava, která žádat o navrácení lhůty poškozenému neumožňuje. Z pohledu krajského soudu se tento postup jevil jako legitimní, neboť povolením navrácení lhůty by se dostal do rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny.

21. Ve světle závazného právního názoru Ústavního soudu v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (345/2017 Sb.) však tento postup krajského soudu nemůže obstát. Krajský soud se měl zabývat tím, zda doslovnou interpretací ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu a z ní vyplývajícím nepovolením žádosti o navrácení lhůty jen z důvodu podáním dle zákona výslovně neoprávněnou osobou nemůže být porušeno základní ústavně zaručené právo stěžovatelů na přístup k soudu. Krajský soud tak nikterak nezvažoval, zda právní zástupce stěžovatelů coby poškozených v trestním řízení zmeškal lhůtu k podání opravného prostředku z omluvitelných důvodů, ani to, zda podáním tohoto opravného prostředku poškození uplatňovali právo, které nemohli uplatnit jinak, než jako poškození v trestním řízení. Náhradu nákladů trestního řízení poškozenému dle ustanovení § 154 trestního řádu přitom nelze přiznat v žádném jiném typu řízení, neboť se jedná o zcela specifický nárok [srov. body 72. a 73. odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (345/2017 Sb.)].

22. Jak vyplývá ze shora sub 17. citovaného závazného právního názoru Ústavního soudu vyjádřeného v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 (345/2017 Sb.), již jen tím, že krajský soud nezvažoval analogickou interpretací ustanovení § 61 odst. 1 trestního řádu ve vztahu k žádosti o povolení navrácení lhůty právního zástupce stěžovatelů se krajský soud dopustil porušení práva stěžovatelů na přístup k soudu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Podle tohoto závazného právního názoru Ústavního soudu totiž stěžovatelé v nyní projednávaném případě byli osobami oprávněnými k podání žádosti o navrácení lhůty dle ustanovení § 65 odst. 1 trestního řádu *per analogiam*. Pokud jim postavení osob oprávněných k podání této žádosti krajský soud nepřiznal, dopustil se *denegationis iustitiae*, přičemž stěžovatelé již nedisponovali žádným dalším procesním prostředkem, jak by mohli rozhodnutí Okresního soudu v Kladně pod č. j. 6 T 22/2015-507 napadnout, případně jak by se mohli domoci přezkoumání zbytku svých uplatněných nároků na náhradu nákladů trestního řízení v rozsahu, v němž jim Okresní soud v Kladně tuto náhradu nákladů nepřiznal.

23. Ústavní soud na tomto místě zdůrazňuje, že v tomto řízení o ústavní stížnosti nemůže přezkoumávat odůvodněnost žádosti právního zástupce stěžovatelů o povolení navrácení lhůty k podání stížnosti proti usnesení o náhradě nákladů stěžovatelů jakožto poškozených v trestním řízení obviněným, neboť těmito důvody se krajský soud dosud nezabýval a jejich posouzení bude předmětem dalšího řízení následujícího po vydání tohoto nálezu. Ústavní soud tak nikterak nepředjímá, jak krajský soud o žádosti poškozených rozhodne.

VI. Závěr

24. Tím, že krajský soud zamítl žádost stěžovatelů o povolení navrácení lhůty bez toho, aby posoudil, zda na straně stěžovatelů, respektive jejich právního zástupce, skutečně byly dány důvody pro povolení navrácení lhůty či nikoliv, ačkoliv šlo v dané situaci o osoby oprávněné k podání této žádosti, dopustil se porušení jejich základního

práva na přístup k soudu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud byl proto nucen napadená rozhodnutí zrušit. V novém řízení po zrušení napadených rozhodnutí se bude krajský soud muset zabývat tím, zda žádost o navrácení lhůty podaná právním zástupcem stěžovatelů byla důvodná, tedy zda tento právní zástupce zmeškal lhůtu k podání opravného prostředku z důležitých důvodů, či nikoliv.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 21. listopadu 2017

Tomáš Lichovník
předseda I. senátu Ústavního soudu